

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

σε ζητήματα
*Σεξουαλικού Προσανατολισμού,
Ταυτότητας Φύλου και
Χαρακτηριστικών Φύλου*

Η πηγή αυτή έχει παραχθεί με την υποστήριξη των: Progress Programme of the European Union, Council of Europe European Youth Foundation και Government of the Netherlands. Οι πληροφορίες αυτής της δημοσίευσης δεν ανακλούν απαραίτητα τη θέση των υποστηρικτών.

Μετάφραση – Επιμέλεια – Προσαρμογή: Πολύχρωμο Σχολείο (2016)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
1. Εισαγωγή	3
2. Επιπτώσεις της ομοφοβίας και της τρανσοφοβίας: Η ανάγκη δημιουργίας ενός ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης	4
3. Στρατηγικές δημιουργίας ασφαλούς και συμπεριληπτικού περιβάλλοντος μάθησης	6
Προετοιμαστείτε	6
Δημιουργώντας ένα ασφαλές περιβάλλον	7
Πολιτικές κατά του εκφοβισμού και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών	7
Ενημέρωση παιδιών κατά του εκφοβισμού	7
Συνήθη μέρη εκδήλωσης εκφοβισμού	7
Σεβασμός στην ιδιωτικότητα των παιδιών	8
Προάγοντας ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον	8
Συμπεριληπτικά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.)	8
Υποστηρίξτε τη δημιουργία ομάδων	9
Προσωπική έκφραση και χρήση γλώσσας	9
Επιπλέον συμβουλές	9
4. Αντιμετωπίζοντας ζητήματα που προκύπτουν:	10
Σε περίπτωση που συμβεί ένα περιστατικό εκφοβισμού	10
Δουλεύοντας με παιδιά που εκφοβίζουν	11
Πώς να διαχειρίζεστε αρνητικές αντιδράσεις των γονέων/κηδεμόνων ή και συναδέλφων;	13
5. Πηγές	14

Συγγραφείς:

George-Konstantinos Charonis,
Andromachi Kokkinou,
Daniela Prisacariu,
Eglé Tamulionytė

Μετάφραση – Επιμέλεια – Προσαρμογή: Πολύχρωμο Σχολείο (2016)

1. Εισαγωγή

Το εγχειρίδιο της IGLYO (International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer & Intersex Youth and Student Organisation) απευθύνεται ειδικά σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο οδηγός παρέχει πρακτικές συμβουλές προς εκπαιδευτικούς, ώστε μέσω μιας προσέγγισης με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα να γίνουν πιο συμπεριληπτικές/-οί προς όλες τις μαθήτριες και όλους τους μαθητές, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή έκφρασης φύλου.

Οι εκπαιδευτικοί, ως ηγέτες της σχολικής αίθουσας, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων και των ΛΟΑΤΚΙ (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουίρ, Ίντερσεξ). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η έκφραση φύλου αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της ταυτότητας ενός ατόμου, όπως άλλωστε η φυλή, η εθνικότητα, η θρησκεία και η αναπηρία. Σε κάθε σχολική αίθουσα η διαφορετικότητα μπορεί να εκφράζεται μέσα από καθένα από τα παραπάνω στοιχεία. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι καταλυτικός για τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος. Απέναντι σε αυτή την πρόκληση και δεδομένης της δυσκολίας ενός τέτοιου εγχειρήματος, η IGLYO ελπίζει ότι θα ενισχύσει τις δεξιότητες των εκπαιδευτικών, παρέχοντας πληροφορίες και πρακτικά εργαλεία για την προαγωγή της συμπεριληπτικότητας.

Η IGLYO στηρίζει ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που επιτρέπει σε κάθε παιδί να εκφράζεται σύμφωνα με μια εκπαιδευτική προσέγγιση με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σκοπός είναι να εξασφαλίσει ίσες ευκαιρίες σε κάθε άτομο για πρόσβαση σε μια εκπαίδευση με ποιότητα, χωρίς εκφοβισμό, βία και διακρίσεις, που θα σέβεται το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια, τη μέγιστη προσωπική ανάπτυξη και την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία.

Η ομοφοβία και η τρανσφοβία έχουν σοβαρές επιπτώσεις σε ΛΟΑΤΚΙ παιδιά. Η δεύτερη ενότητα του παρόντος οδηγού περιγράφει περιληπτικά αυτές τις επιπτώσεις. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται στρατηγικές για τη δημιουργία ασφαλούς και συμπεριληπτικού περιβάλλοντος εκπαίδευσης, ενώ η τέταρτη ενότητα παρέχει πληροφορίες σχετικά με το πώς οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ανταποκρίνονται σε περιπτώσεις που χρειάζεται να παρέμβουν. Στο τελευταίο τμήμα του οδηγού παρατίθεται ένα γλωσσάριο και χρήσιμες πηγές.

Ως ηγέτες της σχολικής τάξης, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα των παιδιών καθώς και να προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον μάθησης.

2. Επιπτώσεις της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας: Η ανάγκη δημιουργίας ενός ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης

Είναι σημαντικό να συζητούνται και να αντιμετωπίζονται ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και έκφρασης φύλου. Ακόμα κι αν δεν είστε σίγουρες/-οι, εάν υπάρχουν ΛΟΑΤΚΙ παιδιά μέσα στην τάξη, η συμπεριληπτική εκπαίδευση είναι σημαντική προκειμένου τα ίδια τα παιδιά να είναι ανοιχτά στη διαφορετικότητα. Παράλληλα, είναι αποφασιστικής σημασίας να ξεκαθαριστεί ότι όλα τα παιδιά γίνονται αποδεκτά για αυτό που είναι, καθώς είναι πολύ πιθανόν μέσα στην τάξη να υπάρχουν ΛΟΑΤΚΙ παιδιά που δεν έχουν αποκαλύψει τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους ή την ταυτότητα φύλου τους.

Η ανάγκη δημιουργίας ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης προκύπτει από αρκετές ερευνητικές μελέτες. Η ομοφοβία και η τρανσφοβία στο σχολικό περιβάλλον έχει με ξεκάθαρο τρόπο αντίκτυπο στην αίσθηση ασφάλειας του παιδιού. Αυτές οι επιπτώσεις περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω και ενδέχεται να αποδειχθούν χρήσιμες σε συζητήσεις με συναδέλφους σας αλλά και με γονείς, όσον αφορά στις αποφάσεις και τις δράσεις σας για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολείο σας. Για αναλυτικές πληροφορίες και στατιστικά, ανατρέξτε στις παραπομπές καθώς και στη λίστα των πηγών που διατίθενται στο τέλος του οδηγού.

Πολυάριθμες έρευνες αποδεικνύουν τις αρνητικές επιπτώσεις της ομοφοβίας και τρανσφοβίας σε ΛΟΑΤΚΙ νέες και νέους. Έρευνες ανά την Ευρώπη αποκαλύπτουν ότι τα ΛΟΑΤΚΙ παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με διακρίσεις στο σχολείο σε σταθερή βάση. Οι διακρίσεις αυτές εμφανίζονται με τη μορφή αρνητικών σχολίων και λεκτικής βίας, διαδικτυακού εκφοβισμού καθώς και με τη μορφή σωματικής και ψυχολογικής παρενόχλησης και βίας. Είναι περιστατικά με μεγάλη συχνότητα και προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας στο σχολείο, μειωμένη σχολική παρακολούθηση, πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (επηρεάζοντας τις μελλοντικές επαγγελματικές προοπτικές), τάση για απόκρυψη της ταυτότητας, αλλαγές των σχεδίων για μελλοντική εκπαίδευση καθώς και χαμηλή αυτοεκτίμηση και προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως κατάθλιψη, αυτοκαταστροφικότητα ή αυτοκτονικότητα. Τα ΛΟΑΤΚΙ παιδιά αισθάνονται συναισθηματικά και κοινωνικά απομονωμένα πιο συχνά απ' ό,τι τα υπόλοιπα παιδιά και εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών.

Η ομοφοβία και η τρανσφοβία μπορούν να επηρεάσουν κάθε παιδί ή μέλος του σχολικού προσωπικού, του οποίου η συμπεριφορά δεν είναι σύμφωνη με τα στερεότυπα του φύλου και τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί θηλυκότητας και αρρενωπότητας. Η ομοφοβία και η τρανσφοβία μπορούν να επηρεάσουν ακόμα και μη ΛΟΑΤΚΙ άτομα που έχουν όμως ΛΟΑΤΚΙ μέλη στην οικογένειά τους, στην παρέα τους ή που προέρχονται από μη παραδοσιακές οικογένειες, όπως π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες. Όταν η ετεροκανονικότητα παρουσιάζεται ως κάτι ανώτερο, η

συμπεριφορά του ατόμου περιορίζεται σε αυστηρούς έμφυλους ρόλους, προκαλώντας το στίγμα και τις διακρίσεις σε εκείνα τα άτομα που αποκλίνουν από αυτά τα πρότυπα.

Ο εκφοβισμός βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου υπονομεύει την αίσθηση ασφάλειας των παιδιών στο χώρο του σχολείου και επηρεάζει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των θυμάτων του εκφοβισμού, της παρέα τους, των ατόμων που ήταν μάρτυρες σε τέτοια περιστατικά άλλα και των θυτών του εκφοβισμού. Οι ανισότητες μέσα στο σχολικό περιβάλλον αποτρέπουν τα παιδιά από το να εκφράζονται, δυσχεραίνοντας την ενεργή συμμετοχή τους και ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη δυσλειτουργικών σχέσεων με τα άλλα παιδιά, το σχολικό προσωπικό και την οικογένεια. Επιπλέον, ο κοινωνικός αποκλεισμός νέων ανθρώπων μέσα στο σχολικό περιβάλλον συμβάλλει σε μια γενική αίσθηση αποκλεισμού κατά τη μετάβαση στην ευρύτερη κοινότητα εκτός σχολείου.

Με βάση τα παραπάνω, η καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας στο σχολείο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως πρωταρχικό ζήτημα της συνολικής διαχείρισης της σχολικής τάξης. Αυτό συμβάλλει, ώστε όλα τα παιδιά να επιτύχουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους και την προσωπική τους εξέλιξη ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή έκφρασης φύλου.

3. Στρατηγικές δημιουργίας ασφαλούς και συμπεριληπτικού περιβάλλοντος μάθησης

Υπάρχουν πολλά μέτρα που μπορούν να ληφθούν, ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία για να φτάνουν στο μέγιστο βαθμό των δυνατοτήτων τους. Παρότι το παρόν κεφάλαιο παρέχει μια σειρά από παραδείγματα και συμβουλές, δεν εξαντλεί το θέμα. Όσα άτομα ενδιαφέρονται για περισσότερες πληροφορίες, θα πρέπει να ανατρέξουν στην λίστα των χρήσιμων πηγών στο τέλος του οδηγού.

Προετοιμαστείτε

A. Κάντε εκτίμηση του σχολικού περιβάλλοντος: Υπάρχει έντυπο σχολικών κανόνων ή πολιτικές πάνω σε θέματα εκφοβισμού ή συμπερίληψης; Συζητήστε με συναδέλφους καθώς και με τη διεύθυνση του σχολείου σχετικά με το αν και με τι τρόπο έχουν έρθει στην επιφάνεια ζητήματα που αφορούν τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Έχουν έρθει αντιμέτωπες/-οι με καταστάσεις εκφοβισμού; Πώς τις χειρίστηκαν;

B. Αξιολογήστε προηγούμενες εμπειρίες σας με σκοπό να κάνετε βελτιώσεις ως προς τους τρόπους διαχείρισης περιστατικών εκφοβισμού. Η ικανότητά σας να στηρίξετε ΛΟΑΤΚΙ παιδιά είναι ανεκτίμητη, καθώς ενδέχεται να φοβούνται να μιλήσουν σε άλλα παιδιά ή στους γονείς τους και έτσι εσείς είστε το μόνο τους στήριγμα.

Γ. Ελάτε σε επαφή με ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις της χώρας σας. Συνήθως διαθέτουν πολύτιμες γνώσεις και εξειδίκευση πέρα από τα συνήθη ενημερωτικά φυλλάδια που μοιράζουν. Μπορεί να είναι σε θέση να παρέχουν υλικό και υποστήριξη προκειμένου να υλοποιηθεί ένα σχολικό πρόγραμμα κατά του εκφοβισμού και πιθανόν να έχουν πληροφορίες από προσωπικές εμπειρίες παιδιών σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Η IGLYO διαθέτει μέλη-οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη (η πλήρης λίστα βρίσκεται στην ιστοσελίδα).

Δημιουργώντας ένα ασφαλές περιβάλλον

Διασφαλίζοντας ότι τα παιδιά νιώθουν αλλά και είναι ασφαλή μέσα στο σχολικό περιβάλλον, αποτελεί το πρώτο βήμα προκειμένου εκείνα να αναδείξουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους.

Πολιτικές κατά του εκφοβισμού και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Μια πολιτική του σχολείου ή μια εθνική πολιτική, η οποία θα αναφέρεται ρητά και κατηγορηματικά στον ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό ή στη σεξουαλική και έμφυλη διαφορετικότητα αποτελεί σημείο αναφοράς για το εκπαιδευτικό προσωπικό για την αποτελεσματική καταπολέμηση του εκφοβισμού. Ακόμα και μια γενικού τύπου πολιτική κατά του εκφοβισμού που δεν αναφέρεται ρητά σε ομοφοβία και τρανσφοβία μπορεί να φανεί χρήσιμη και θα πρέπει να αξιοποιηθεί ως βάση προκειμένου στη συνέχεια να γίνουν οι σχετικές αναφορές και σε όλους τους υπόλοιπους τύπους εκφοβισμού. Σε περιπτώσεις που δεν ισχύουν πολιτικές σε επίπεδο σχολικού συγκροτήματος, θα μπορούσε να εφαρμοστεί μια πολιτική μηδενικής ανοχής του εκφοβισμού σε επίπεδο σχολικής αίθουσας. Παράλληλα, ρωτήστε σχετικά με προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για τη διαχείριση του εκφοβισμού. Περισσότερες πληροφορίες για πολιτικές εναντίον του εκφοβισμού και εκπαίδευση σε αυτές είναι διαθέσιμες στον οδηγό της IGLYO, *Minimum Standards*, για την καταπολέμηση ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού.

Ενημέρωση παιδιών κατά του εκφοβισμού

Τα παιδιά θα μπορούσαν να ενημερωθούν μέσα από:

- Εκστρατείες στο σχολείο ή τη σχολική τάξη μέσα από τις οποίες τα παιδιά μπορούν να μάθουν τα δικαιώματά τους και το πώς να πράξουν αν βρεθούν είτε στη θέση του μάρτυρα σε περιστατικό εκφοβισμού είτε στη θέση του θύματος.
- Γενικές συνελεύσεις στην αρχή της σχολικής χρονιάς ή στο ενδιάμεσο παρουσία των παιδιών, του προσωπικού και των γονέων, στις οποίες θα επισημαίνονται οι πρακτικές/πολιτικές του σχολείου για την καταπολέμηση του εκφοβισμού.
- Σειρά από ειδικά μαθήματα ή δημόσιες συζητήσεις σχετικά με τον εκφοβισμό, που θα συντονίζονται είτε από εκπαιδευτικούς είτε από ειδικούς που θα έχουν προσκληθεί.

Συνήθη μέρη εκδήλωσης εκφοβισμού

Ο εκφοβισμός είναι πιο συχνός έξω από την τάξη, σε απόμερα σημεία του σχολικού συγκροτήματος. Ο εντοπισμός αυτών των σημείων και η δέσμευσή μας να αποκαταστήσουμε το αίσθημα ασφάλειας των παιδιών στους χώρους αυτούς με τη βοήθεια των συναδέλφων και της Διεύθυνσης, αποτελεί μεγάλο βήμα πρόληψης περιστατικών εκφοβισμού.

Συχνά τα περιστατικά εκφοβισμού διαδραματίζονται σε χώρους εκτός σχολείου, κατά τη διαδρομή από και προς αυτό. Αν αντιληφθείτε τέτοιες περιπτώσεις

εκφοβισμού, συζητήστε το θέμα με το παιδί ή τα παιδιά που εμπλέκονται και προτείνετε λύσεις και διαθέσιμες επιλογές δράσης, καθώς το σχολείο έχει την υποχρέωση να διασφαλίσει την ασφαλή άφιξη και αναχώρηση των παιδιών από και προς το σχολικό συγκρότημα.

Σεβασμός στην ιδιωτικότητα των παιδιών

Ποτέ μην αποκαλύπτετε πληροφορίες σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου ενός παιδιού χωρίς τη συναίνεσή του -ούτε καν προς την οικογένειά του.

Προάγοντας ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον

Το να διασφαλίζεται ότι οι ανάγκες, οι γνώμες και η διαφορετικότητα όλων των παιδιών λαμβάνονται υπόψη, αποτελεί τη βάση κάθε στρατηγικής για την προαγωγή ενός συμπεριληπτικού εκπαιδευτικού πλαισίου, όπου η διαφορετικότητα ως προς το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό θα είναι ευπρόσδεκτη.

Συμπεριληπτικά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.)

Πρώτον, η μάθηση θα πρέπει να αντανακλά τις εμπειρίες όλων των παιδιών. Η διδασκαλία (τα Α.Π.Σ.) θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτική, ώστε τα παιδιά να αισθάνονται ότι αντιπροσωπεύονται και ότι υπολογίζονται. Ακόμα και όταν το εκπαιδευτικό σας υλικό δεν περιλαμβάνει θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου, μπορείτε να εμπλουτίσετε το προκαθορισμένο πλαίσιο διδασκαλίας με δικές σας δραστηριότητες. Χρησιμοποιείτε ευκαιρίες και αφορμές, ώστε να συζητηθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα από μια δραστηριότητα στην τάξη ή μέσα από μια εργασία (π.χ. σχετικά με διάσημα ΛΟΑΤΚΙ πρόσωπα, τα οποία έχουν διαπρέψει στον τομέα τους).

Δεύτερον, η μάθηση θα πρέπει να αποτελεί το παράθυρο προς τη γνώση για όλα τα παιδιά, παρέχοντας τη δυνατότητα να ανακαλύψουν και να θέσουν ερωτήματα πάνω σε θέματα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένα. Η γνώση και ενημέρωση των παιδιών σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και έκφρασης φύλου είναι συχνά ελλιπής και ανεπαρκής.

Δώστε ευκαιρίες στα παιδιά μέσα στην τάξη να καλλιεργήσουν ανοιχτό και κριτικό πνεύμα χωρίς προκαταλήψεις:

- χρησιμοποιώντας άτυπες εκπαιδευτικές πρακτικές, ώστε να βοηθήσετε τα παιδιά να κατανοήσουν τις έννοιες της σεξουαλικότητας και του φύλου
- αντιμετωπίζοντας προκαταλήψεις και συμπεριφορές, μεταξύ των οποίων ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός λόγος

- προσκαλώντας ειδικούς για συζήτηση σχετικά με θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και έκφρασης φύλου
- προβάλλοντας ταινίες με ΛΟΑΤΚΙ θεματολογία αντίστοιχες με τις ανάγκες της ηλικίας, όπου αυτό είναι δυνατόν.

Υποστηρίξτε τη δημιουργία ομάδων

Υποστηρίξτε τα παιδιά που επιθυμούν να δημιουργήσουν έναν ασφαλή χώρο για να εκφραστούν ελεύθερα, μέσω μιας ομάδας gay-straight συμμαχίας ή μιας ομάδας εργασίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαφορετικότητα, αν κάτι τέτοιο δεν υπάρχει ήδη. Παρέχετε κάποιο χώρο εντός σχολείου, όπου τα παιδιά θα μπορούν με την άδειά σας να τοποθετήσουν ανακοινώσεις σε τοίχους ή αναρτήστε πληροφορίες σχετικά με αυτές τις ομάδες σε πίνακες ανακοινώσεων του σχολείου.

Προσωπική έκφραση και χρήση γλώσσας

Σεβαστείτε την ταυτότητα φύλου των παιδιών κάθε στιγμή. Πάντα να απευθύνεστε στα παιδιά χρησιμοποιώντας το όνομα της αρεσκείας τους (και την ανωνυμία φύλου) και επιτρέψτε σ' αυτά να ντύνονται ανάλογα με τις επιλογές τους (στα πλαίσια της ευπρέπειας) καθώς και να κάνουν χρήση της τουαλέτας, στην οποία αισθάνονται πιο άνετα. Ενθαρρύνετε και προάγετε ρητά μια συμπεριληπτική στάση απέναντι στον τρόπο που εκφράζεται το κάθε παιδί. Αυτό θα είναι ένα ξεκάθαρο μήνυμα προς τα τρανς παιδιά, που δεν ταυτίζονται με τα κυρίαρχα πρότυπα φύλου, ότι το περιβάλλον τους εκτιμά και τους αποδίδει ίση αξία με τα υπόλοιπα παιδιά.

Επιπλέον συμβουλές

- Αποφεύγετε να χωρίζετε ή να ομαδοποιείτε τα παιδιά με βάση το φύλο. Επιλέξτε άλλους τρόπους ομαδοποίησης, αν χρειαστεί, όπως αριθμούς ή χρώματα τα οποία δεν στηρίζουν έμφυλους διαχωρισμούς.
- Χρησιμοποιείτε συμπεριληπτική γλώσσα. Χαιρετάτε την τάξη με τρόπο όπως «καλημέρα παιδιά» αντί για «καλημέρα αγόρια και κορίτσια». Προτιμάτε τις λέξεις «γονείς/γονέας» και/ή «κηδεμόνας» από «μητέρα» και «πατέρας», έτσι ώστε να απευθύνεστε και σε ένα εύρος διαφορετικών μορφών οικογένειας.
- Όπου είναι δυνατόν, αποφεύγετε να περιλαμβάνετε το φύλο ως κατηγορία σε ερωτηματολόγια ή αιτήσεις. Όταν κάτι τέτοιο απαιτείται, προτιμήστε να δώσετε μια ακόμα επιλογή ως κατηγορία για συμπλήρωση με την ονομασία «άλλο».

4. Αντιμετωπίζοντας ζητήματα που προκύπτουν

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει συμβουλές πάνω στη διαχείριση περιστατικών εκφοβισμού. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η λήψη κατάλληλων μέτρων για τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος μάθησης για όλα τα παιδιά αποτελεί αποτελεσματική μέθοδο γνωστοποίησης, ότι καμία μορφή διάκρισης ή αποκλεισμού δεν πρόκειται να γίνει ανεκτή. Προάγοντας τη συμπερίληψη (ένταξη), μειώνονται οι πιθανότητες εμφάνισης διακρίσεων ή ρατσιστικής γλώσσας. Μερικά παραδείγματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην τάξη για να ενθαρρύνουμε τη συμπερίληψη, περιγράφονται στο παρακάτω μέρος που αφορά τις δραστηριότητες μέσα στην τάξη.

Σε περίπτωση που συμβεί ένα περιστατικό εκφοβισμού

- Στηρίξτε το παιδί αναγνωρίζοντας και αξιολογώντας τα συναισθήματά του. Όταν ένα παιδί έρθει να σας μιλήσει για μια κατάσταση ή ένα περιστατικό, σημαίνει ότι ζητάει βοήθεια. Διαβεβαιώστε τα παιδιά ότι όλα είναι ευπρόσδεκτα, ανεξάρτητα από το αν είναι ΛΟΑΤΚΙ και ότι η προσωπική τους ασφάλεια είναι πρωταρχικής σημασίας για εσάς.
- Ακούστε τι σας λέει το παιδί. Μην κάνετε κριτική. Κάντε σαφές, ότι κανένα παιδί δε θα έπρεπε να υφίσταται εκφοβισμό εξαιτίας της ταυτότητας φύλου του ή του σεξουαλικού προσανατολισμού του.
- Συζητήστε με γονείς μόνο εφόσον συμφωνήσει σε αυτό και το ίδιο το παιδί. Είναι πιθανόν οι γονείς να μη γνωρίζουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου του παιδιού. Θα πρέπει να σεβαστείτε αυτή την επιλογή από την πλευρά του παιδιού και να προσπαθήσετε, σε συνεργασία μαζί του, να βρείτε τρόπους προσέγγισης των γονέων για το ευαίσθητο αυτό θέμα, φροντίζοντας παράλληλα για την ασφάλεια του παιδιού.
- Κρατήστε αρχείο για τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, καταγράφοντας ώρα, ημερομηνία και μέρος. Τα στοιχεία περιστατικών εκφοβισμού μπορεί να φανούν εξαιρετικά χρήσιμα στην πορεία.
- Απευθυνθείτε στην αστυνομία σε περίπτωση που το παιδί απειληθεί ή ασκηθεί επάνω του σωματική ή σεξουαλική βία / παρενόχληση. Σε πολλές χώρες η αστυνομία είναι ιδιαίτερα ενημερωμένη σε θέματα εκφοβισμού και εργάζεται συστηματικά για την καταπολέμηση εγκλημάτων μίσους γενικότερα.

Δουλεύοντας με παιδιά που εκφοβίζουν (13)

Ένα παιδί κάνει μια ομοφοβική ή τρανσφοβική δήλωση.
Διαθέτει το σχολείο πολιτική κατά του εκφοβισμού ή πολιτική ώστε να είναι συμπεριληπτικό και ανοιχτό στη διαφορετικότητα;

ΝΑΙ

Με βάση την πολιτική του σχολείου, πράξτε τα απαιτούμενα, παράλληλα όμως εξηγήστε στο παιδί τους λόγους που η χρήση τέτοιου λεξιλογίου ή συμπεριφοράς δεν είναι αποδεκτή στο σχολείο και την τάξη. Τονίστε του ότι μια τέτοια συμπεριφορά είναι προσβλητική και συνιστά εκφοβισμό. Γίνεται αυτό κατανοητό από το παιδί όσο και από όλη την τάξη;

ΟΧΙ

Μπορεί να είναι δύσκολο για τις/τους εκπαιδευτικούς να παρέμβουν και να διαχειριστούν συμπεριφορές διακρίσεων απουσία σχολικής πολιτικής, ωστόσο μπορούν οι ίδιες/-οι να ξεκινήσουν σχετικές διαδικασίες παρέμβασης, επικαλούμενες/-οι το δικαίωμα των παιδιών για μάθηση μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον χωρίς διακρίσεις και παρενόχληση.

ΟΧΙ

Εξηγήστε λεπτομερέστερα τις επιπτώσεις που έχει ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός σε παιδιά, τονίζοντας της σημασία της εκπαίδευσης ως ανθρώπινο δικαίωμα. Συζητήστε με τα παιδιά τους λόγους του φαινομένου και γιατί ορισμένοι άνθρωποι στοχοποιούνται εξαιτίας στοιχείων της ταυτότητάς τους. Γίνεται κατανοητό ότι μια τέτοια συμπεριφορά δεν είναι αποδεκτή στην κοινωνία; Σταματά ο εκφοβισμός μετά από την παρέμβαση;

ΝΑΙ

Τα παιδιά μπορεί να μη γνωρίζουν ότι σε πολλές χώρες απαγορεύονται οι διακρίσεις λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Για παράδειγμα, όλες οι χώρες της Ε.Ε. οφείλουν να διαθέτουν νομοθεσία που να προστατεύει από διακρίσεις σε χώρους εργασίας.

OXI Απομακρύνετε το παιδί από την τάξη και μιλήστε του πιο διεξοδικά σχετικά με τις επιπτώσεις του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού. Προκαλέστε το παιδί (ή ακόμα και ολόκληρη την τάξη) να ταυτιστεί συναισθηματικά με το θύμα, θέτοντας ερωτήματα όπως: Για ποιο λόγο εκφοβίζει το θύμα; Πώς πιστεύει ότι αισθάνεται το θύμα; Αναγνωρίζει το βαθμό της ευθύνης του το παιδί που εκφοβίζει; Τι μέτρα μπορούν να ληφθούν, ώστε (1) το παιδί που εκφοβίζεται να αισθανθεί καλύτερα και (2) να διασφαλίσουμε ότι αυτό δε θα συνεχιστεί; Τι συνέπειες μπορεί να έχει ο εκφοβισμός για τα θύματα; Τις αντιλαμβάνεται το παιδί που εκφοβίζει;	ΝΑΙ Τα παιδιά πρέπει να κατανοήσουν ότι ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός συνιστούν μορφές διάκρισης και λαμβάνονται σοβαρά υπόψη. Τα παιδιά που έχουν βιώσει εκφοβισμό θα είναι πιο έτοιμα να συζητήσουν τέτοια περιστατικά, όταν βλέπουν ότι το σχολείο τα αντιμετωπίζει αποφασιστικά.
OXI Ζητήστε από τη διεύθυνση του σχολείου να εμπλακεί. Γνωστοποιήστε στο παιδί ότι η διεύθυνση του σχολείου είναι επίσης ενήμερη για το περιστατικό και εξηγήστε του τις πιθανές κυρώσεις που θα έχει να αντιμετωπίσει, αν συνεχίσει τη χρήση ομοφοβικού και τρανσφοβικού λόγου. Βοηθάει αυτό;	ΝΑΙ Απαιτεί χρόνο η εκπαίδευση των παιδιών, ώστε να κατανοήσουν ότι ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός εκφοβισμός είναι μη αποδεκτός, ειδικά όταν τέτοια ζητήματα δεν έχουν αντιμετωπισθεί ποτέ στο παρελθόν.
OXI Προσκαλέστε για συζήτηση τους γονείς ή κηδεμόνες του παιδιού που εκφοβίζει. Μιλήστε τους για τη συμπεριφορά και την στάση του παιδιού και εξηγήστε τους λόγους που την καθιστούν προβληματική. Είναι πιθανόν οι γονείς/κηδεμόνες να μην αντιληφθούν πλήρως την κατάσταση ή ακόμα και να αντιδράσουν αρνητικά σε συζήτηση πάνω στο θέμα του ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού.	

Πώς να διαχειρίζεστε αρνητικές αντιδράσεις των γονέων/κηδεμόνων ή και συναδέλφων;

Είναι πιθανόν γονείς/κηδεμόνες ή και συνάδελφοι να αντιτίθενται σε συζητήσεις πάνω σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και έκφρασης φύλου που δεν ταυτίζονται με τις κοινωνικές νόρμες και προσδοκίες.

Τα επιχειρήματά τους μπορεί να περιλαμβάνουν τα εξής:

- Είναι αφύσικο ή εναντιώνεται στη θρησκεία.
- Η διδασκαλία περί διαφορετικών τύπων σεξουαλικής επαφής συνεπάγεται και μεγαλύτερες πιθανότητες τα παιδιά να γίνουν ομοφυλόφιλα, αμφιφυλόφιλα, τρανς ή κούιρ.

Μερικά θέματα προς συζήτηση με γονείς/κηδεμόνες σε τέτοια περίπτωση μπορεί να είναι:

- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα και πρέπει να αισθάνονται ασφαλή στο σχολείο
- Οι όποιες συζητήσεις και δραστηριότητες που διεξάγονται στο σχολείο, δεν αφορούν τη σεξουαλική πράξη, αλλά τις διαφορετικές ανθρώπινες ταυτότητες. Η εκπαίδευση πάνω σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαφορετικότητας είναι ευρεία. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η έκφραση φύλου αποτελούν ένα μέρος μόνο της εκπαίδευσης στα θέματα αυτά, μαζί με άλλα, όπως η φυλή, η εθνικότητα, η θρησκεία, το φύλο, η αναπηρία κτλ.
- Τονίστε κάποιες βασικές αρχές της θρησκείας, όπως ο σεβασμός και η αγάπη για τους συνανθρώπους μας.
- Αν το σχολείο τηρεί πολιτική κατά του εκφοβισμού, εξηγήστε τους τη σημασία που έχει μια τέτοια πολιτική καθώς και ότι οι γονείς/κηδεμόνες έχουν την υποχρέωση να βοηθήσουν το σχολείο να υποστηρίξει και να διατηρήσει τις πολιτικές του.

5. Πηγές

Ενώ ο παρών οδηγός έχει ως στόχο να παρέχει στη νεολαία, τους μαθητές και τις μαθήτριες μία προοπτική για τη δημιουργία συμπεριληπτικών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων, υπάρχει μια ποικιλία άλλων σχετικών πόρων για τους/τις εκπαιδευτικούς. Μερικά από αυτά αναφέρονται παρακάτω:

LGBT Youth Scotland – Toolkit for Teachers: Dealing with Homophobia and Homophobic Bullying in Scottish Schools, <http://goo.gl/D5Dcsk> – Challenging Homophobia Together: A Guide to Developing Strategic Partnerships in Education, <http://goo.gl/9spJCs>

GLSEN (USA) – Back-to-School, Guide for Creating LGBT-Inclusive Environments, <http://goo.gl/TC75tn> – ThinkB4YouSpeak – Educator’s Guide: For Discussing and Addressing Anti-Gay Language among Teens, <http://goo.gl/x75GpZ>

Stonewall (UK) – Supporting lesbian, gay and bisexual young people, <http://goo.gl/aBPkmc> – Tackling homophobic language, <http://goo.gl/I7FsmM> – The Teacher’s Report: Homophobic Bullying in Britain’s Schools, <http://goo.gl/xLB1aR>

RFSL Ungdom (Sweden) Break the Norm! Methods for studying norms in general and the heteronorm in particular, <http://goo.gl/M9G3d9>

UNESCO & IDAHO Committee Lesson Plan <http://goo.gl/hHtKcQ>

NatCen Social Research report prepared for the UK Government Equalities Office What works in tackling homophobic, biphobic and transphobic (HBT) bullying amongst school-age children and young people? Evidence review and typology of Initiatives, <http://goo.gl/kFdymt>

GALE Advocate for Sexual Diversity Education: A Guide to Advocate for Enhanced Quality Education Dealing with Sexual Diversity, <http://goo.gl/6obMfH>

The Council of Europe Compass: Manual for human rights education with young people, <http://goo.gl/RTI898>